

MINISTERSTWO EDUKACJI NARODOWEJ
DEPARTAMENT KSZTAŁCENIA OGÓLNEGO I WYCHOWANIA

DKOW-WOKW/GP-5024-40/10

Warszawa, 2010-08-24

**Pani
Danuta Przywara
Prezes Zarządu
Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka
ul. Zgoda 11
00-018 Warszawa**

Szanowna Pani Prezes,

odpowiadając na pismo L.dz.1859/2010/ECz z 30 lipca br. w sprawie działań dotyczących dostępu do nauczania etyki oraz umieszczania ocen z religii i etyki na świadectwie i wliczania ich do średniej ocen ucznia - w kontekście wyroku Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z 15 czerwca 2010 r. w sprawie Grzelak przeciwko Polsce - uprzejmie wyjaśniam:

Europejski Trybunał Praw Człowieka w Strasburgu w wyroku z 15 czerwca 2010 r. w sprawie *Grzelak przeciwko Polsce*, stwierdził naruszenie artykułu 14 (dotyczącego zakazu dyskryminacji) w związku z artykułem 9 (chroniącym wolność myśli, sumienia i wyznania) *Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności*. W omawianej sprawie rodzice ucznia skarżyli się między innymi na to, że wbrew ich intencjom syn nie uczęszczał na lekcje etyki w szkole podstawowej i gimnazjum, gdyż szkoła nie zorganizowała zajęć z tego przedmiotu.

W wyroku Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w sprawie Grzelak przeciwko Polsce racje skarżących zostały uznane częściowo. Trybunał nie zakwestionował ani obowiązujących w polskim systemie oświaty przepisów określających warunki i sposób organizowania nauki religii i etyki w szkołach publicznych, ani przepisów, które umożliwiają ocenianie postępów ucznia w nauce tych przedmiotów. Krytyczna ocena Trybunału dotyczyła natomiast realizacji prawa skarżącego ucznia do zapewnienia mu lekcji etyki przez władze szkolne. Stwierdzone przez Trybunał naruszenie ma zatem przyczyny w złej praktyce realizacji przepisów w szkołach, w których naukę pobierał skarżący, a nie w obowiązujących regulacjach prawnych. Działania, podejmowane w związku z omawianą sprawą powinny zatem dotyczyć głównie

sprawowanego nadzoru nad praktyczną realizacją zapewnienia przez szkołę możliwości udziału w zajęciach z etyki wszystkim uczniom zainteresowanym tym przedmiotem.

Informuję zatem, że już we wrześniu 2007 r. Ministerstwo Edukacji Narodowej zwróciło się do kuratorów oświaty z poleceniem zbadania, w ramach sprawowanego nadzoru, wszelkich nieprawidłowości dotyczących organizowania zajęć z etyki w szkołach publicznych oraz podjęcia działań mających na celu zapewnienie lekcji etyki wszystkim zainteresowanym uczniom. Informacja o wynikach tego badania wraz z uwagami kuratorów i opisem podejmowanych przez nich działań była zamieszczona na stronie internetowej Ministerstwa na początku roku szkolnego 2007/2008.

Zgodnie z przepisami *rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 kwietnia 1992 r. w sprawie warunków i sposobu organizowania nauki religii w publicznych przedszkolach i szkołach* (Dz. U. z 1992 r. Nr 36, poz. 155, z późn. zm.) szkoła ma obowiązek zorganizowania lekcji etyki dla grupy nie mniejszej niż siedmiu uczniów danej klasy lub oddziału. Dla mniejszej liczby uczniów w klasie lub oddziale lekcje etyki powinny być zorganizowane w grupie międzyklasowej lub międzyoddziałowej. Jeżeli w szkole zgłosi się mniej niż siedmiu uczniów, organ prowadzący szkołę organizuje naukę etyki w grupie międzyszkolnej. Liczba uczniów w tej grupie nie powinna być mniejsza niż 3. Do grupy międzyszkolnej mogą uczęszczać uczniowie szkół prowadzonych przez różne organy, które ustalają, w drodze porozumienia, zasady prowadzenia grupy międzyszkolnej, co oznacza, że mogą być tworzone np. grupy międzyszkolne dla uczniów sąsiadujących gmin.

Działaniem resortu edukacji na rzecz zapewnienia uczniom możliwości udziału w zajęciach z etyki jest umieszczenie w przepisach prawnych zaleceń dotyczących organizowania tych zajęć, uściślających powyższe przepisy. W 2008 r. Minister Edukacji Narodowej określił nową podstawę programową, obejmującą m.in. przedmiot „etyka” (*rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 23 grudnia 2008 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół* - Dz. U. z 2009 r. Nr 4, poz. 17). W odniesieniu do tego przedmiotu przedstawiono zalecenia, aby w przypadku niewielkiej liczby uczniów wybierających etykę stosować rozwiązania organizacyjne umożliwiające prowadzenie zajęć w grupach różnowiekowych, łączących uczniów z całego etapu edukacyjnego. W takim przypadku treści nauczania etyki powinny być podzielone na moduły nadające się do realizowania w dowolnej kolejności. Pozwoli to skonstruować ofertę nauczania etyki w każdej szkole, nawet wtedy, gdy liczba uczniów wybierających etykę jest niewielka. W przypadku większej liczby uczniów wybierających etykę zaleca się, aby szkoła realizowała zajęcia z etyki w grupach łączących uczniów, np. z jednego tylko rocznika.

Wprowadzeniu nowej podstawy programowej towarzyszyła zmiana przepisów w sprawie dopuszczania programów szkolnych pod kątem zwiększenia autonomii szkoły i możliwości dostosowania programów nauczania do jej potrzeb i realnych możliwości.

Zmiana ta dotyczy również programów do nauczania etyki. W klasach, które realizują nauczanie etyki w oparciu o nową podstawę programową, programy do nauczania etyki dopuszcza do użytku w szkole dyrektor szkoły, po zasięgnięciu opinii rady pedagogicznej (pod warunkiem że programy te spełniają wymagania dla tego przedmiotu określone przepisami rozporządzenia w sprawie podstawy programowej).

Należy zwrócić uwagę, że zgodnie z przepisami § 4 ust. 3, § 6 ust. 3 oraz § 7 ust. 3 rozporządzenia w sprawie podstawy programowej, w zależności od potrzeb i możliwości szkół poszczególnych typów, dyrektorzy - po uzyskaniu pozytywnej opinii rady pedagogicznej - mogli postanowić o stosowaniu dla przedmiotu etyka nowej podstawy programowej od 2009/2010 we wszystkich klasach danego etapu edukacyjnego.

Zwiększenie dostępu do nauczania etyki łączy się również z kwestią zapewnienia odpowiedniej kadry nauczycieli tego przedmiotu. Również w tej dziedzinie resort edukacji wprowadził zmiany, które pozwoliły zwiększyć grupę nauczycieli uprawnionych do nauczania etyki.

Kwalifikacje wymagane od nauczycieli etyki są określone przepisami *rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 12 marca 2009 r. w sprawie szczegółowych kwalifikacji wymaganych od nauczycieli oraz określenia szkół i wypadków, w których można zatrudnić nauczycieli niemających wyższego wykształcenia lub ukończonego zakładu kształcenia nauczycieli* (Dz. U. Nr 50, poz. 400).

W świetle przepisów ww. rozporządzenia stanowisko nauczyciela etyki w szkołach podstawowych, gimnazjach oraz szkołach ponadgimnazjalnych może zajmować osoba, która uzyskała poziom wykształcenia wymagany dla danego typu szkoły, tj. legitymuje się dyplomem ukończenia:

- 1) studiów wyższych na kierunku (specjalności) zgodnym z nauczaniem przedmiotem oraz posiada przygotowanie pedagogiczne lub
- 2) studiów wyższych na kierunku, którego zakres określony w standardzie kształcenia dla tego kierunku studiów w grupie treści podstawowych i kierunkowych obejmuje treści nauczanego przedmiotu, oraz posiada przygotowanie pedagogiczne lub
- 3) studiów wyższych na kierunku (specjalności) innym niż wymieniony w pkt 1 i 2, a ponadto ukończyła studia podyplomowe w zakresie nauczanego przedmiotu oraz posiada przygotowanie pedagogiczne.

Biorąc pod uwagę powyższe wymagania oraz zakres treści przedmiotu „etyka” określony w nowej podstawie programowej dla poszczególnych etapów

nauczania, a także z uwagi na fakt, że przedmiot „etyka” ma przede wszystkim charakter zajęć wychowawczych, należy przyjąć, że:

- w klasach I-III szkoły podstawowej zajęcia z etyki może prowadzić nauczyciel edukacji wczesnoszkolnej,
- w klasach IV-VI szkoły podstawowej i w gimnazjum zajęcia z etyki może prowadzić nauczyciel-humanista, który w ramach studiów uzyskał przygotowanie z zakresu filozofii lub etyki,
- w szkołach ponadgimnazjalnych zajęcia z etyki może prowadzić nauczyciel, który ukończył studia na kierunku filozofia lub na kierunku, którego zakres określony w standardzie kształcenia dla tego kierunku studiów w grupie treści podstawowych i kierunkowych obejmuje treści nauczanego przedmiotu etyka albo który ukończył studia na dowolnym kierunku i studia podyplomowe z zakresu etyki.

Z powyższych ustaleń wynika, że osoby uprawnione do prowadzenia zajęć z etyki stanowią obecnie dość liczną grupę, zatem brak nauczycieli etyki nie powinien być przeszkodą w organizowaniu zajęć z tego przedmiotu.

Odnosnie kwestii umieszczania oceny z religii/etyki na świadectwie szkolnym pragnę zwrócić uwagę – w kontekście tezy 95 wyroku Europejskiego Trybunału Praw Człowieka – że zgodnie z obowiązującymi przepisami składane przez rodziców lub pełnoletnich uczniów życzenie dotyczące udziału ucznia w zajęciach z religii lub etyki może zostać zmienione. Jak wynika z informacji docierających do Ministerstwa Edukacji Narodowej i kuratorów oświaty, zdarzają się przypadki, że uczniowie świadomie rezygnują z nauki religii lub etyki w trakcie roku szkolnego (np. przed okresem klasyfikacji końcowej ze względu na spodziewaną ocenę z tego przedmiotu lub z powodu nadmiernego obciążenia różnymi zajęciami dodatkowymi) i wówczas na ich świadectwie szkolnym przy przedmiocie „religia/etyka” umieszczana jest „kreska”.

Przedstawione powyżej działania resortu edukacji na rzecz zwiększenia dostępu do zajęć z etyki - podejmowane w ramach sprawowanego nadzoru oraz nowelizacji prawa oświatowego - służą temu, aby wyeliminować przypadki, w których brak oceny z „religii/etyki”, będący konsekwencją niezorganizowania w szkole zajęć z etyki, wynika ze złej praktyki realizacji przepisów oświatowych.

DYREKTOR
DEPARTAMENTU KSZTAŁCENIA OGÓLNEGO I WYCHOWANIA

Urszula Witkowska